

КОГНІТИВНИЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ, ПРАГМАТИЧНИЙ ТА ЕНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ ФОНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДИСКУРСУ

ЕНЕРГЕТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ УСНОЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОГО АНЕКДОТУ

Тараненко Л.І.

*Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

litera@i.ua

The paper outlines energetic characteristics of English anecdotes' oral actualization influenced by structural, functional as well as emotional and pragmatic factors, which are defined within the framework of a new functional-and-energetic approach to the research of phonetic phenomena.

Key words: *English anecdote, structural components, experimental study, prosodic means, K-criterion, emotional and pragmatic potentials, energygram.*

Сучасний етап розвитку лінгвістики визначається оновленням її провідних парадигм за рахунок використання нового інструментарію міждисциплінарних досліджень, спрямованих на вирішення проблем природи й механізмів усного мовлення. Особливої актуальності у зв'язку з цим набуває встановлення енергетичних характеристик озвучених текстів різних жанрів на підставі обґрунтованого А. А. Калитою принципу збереження емоційно-прагматичного потенціалу висловлення [3, с. 35], який уможливорює з'ясування особливостей комплексної взаємодії емоційних, прагматичних, семантичних і структурних факторів функціонування просодичних підсистем.

Тому метою цієї праці є встановлення енергетичних закономірностей у просодичному оформленні тексту англійського анекдоту.

Під час експериментального пошуку енергетичних закономірностей просодичного оформлення текстів англійських анекдотів ми спиралися на обґрунтовану нами [1] модель графічного зображення динаміки змін і взаємодії емоційно-прагматичного потенціалу, просодичних та паралінгвальних засобів мовлення, а також на два варіанти алгоритмічно-фабульної моделі розгортання сюжетів анекдотів [4], один з яких наближений за структурою до казки (вступ → коментар → кода), а інший –

до загадки (тема → коментар → кода). Результати зазначеної взаємодії відображалися у формі енергограм, побудованих на підставі безрозмірного кількісного *K*-критерію рівня емоційно-прагматичного потенціалу озвучених текстів [2].

Результати аудитивного аналізу та оцінки енергетичних особливостей реалізації структурно-фабульних компонентів анекдотів засвідчили, що ініціальний структурно-фабульний елемент анекдотів (“тема” / “вступ”) характеризується низьким рівнем його емоційного і прагматичного потенціалів ($K = 26,4$ – в анекдотах, наближених за структурою до загадки, і $K = 18$ – в анекдотах, подібних до казки), які поступово зростають до низької зони середнього рівня в “коментарі” (де K варіює від 30 до 44 і від 23 до 55 відповідно), наприклад:

One afternoon, § a science teacher § was lecturing his class in biology. ||
(What’s for lunch);

Fred § is thirty-two years old | and he is ↑still single. || (Looking for a Wife).

З прикладів видно, що вступний компонент анекдоту оформлюється нейтральними параметрами інтонації та, відповідно, має низький рівень емоційного і прагматичного потенціалів. Підвищення емоційного потенціалу спостерігається лише на окремих лексичних одиницях, оформлених, здебільшого, спеціальним підйомом, які привертають увагу слухача до суттєвих для розвитку ситуації та розуміння суті анекдоту деталей. Крім того, спеціальним підйомом та високим спадним тоном емфатичної конфігурації (висхідний рух тону на ядерному складоносії і спадний або рівний на затакті) можуть позначатися рематичні елементи “теми”, фіксація яких у пам’яті реципієнта є визначальною для декодування анекдоту.

Перехід до компонента “коментар” маркується в обох розглядуваних моделях середньою за тривалістю паузою. При цьому коментар анекдотів, які за структурною побудовою тяжіють до казки, притаманна більша варіативність інтонації, зумовлена актуалізацією фабульних елементів “розвиток дій та подій” і “виникнення проблеми”, наприклад:

“My goodness!” the old man said to the person § who was sitting next to him § – on the bench. || “Do you see that person | with the loose pants | and long hair?” | is it a boy § – or a girl? ||

“A girl”, said his neighbor. || “She’s my daughter”. ||

“Oh!” the old gentleman said quickly. || “Please ξ -for-give me, | -I didn’t know ξ that you were her mother”. ||

Просодичне оформлення наведеного та подібних до нього фрагментів свідчить про підвищення його емоційного потенціалу до середнього рівня, на що вказує, у першу чергу, наявність значної кількості тональних інтервалів, здебільшого, на ділянці “передтермінальна частина – ядро”, високих спадних термінальних тонів та поєднання декількох кінетичних тонів у межах однієї інтоногрупи.

Структурно-фабульний елемент “кода” як раптова розв’язка анекдоту, що покликана створювати комічний ефект, вирізняється найвищим рівнем прагматичного потенціалу анекдоту, який незмінно реалізується у високій зоні середнього рівня, що на просодичному рівні виражається функціонуванням емпатичних просодичних засобів: сповільненням темпу, певним підвищенням гучності, модифікаціями тембрального забарвлення, контрастами тональних рівнів, поєднанням у межах інтоногрупи двох кінетичних тонів, змішаною ритмічною структурою, наприклад:

The woman paused for a moment, | then made her decision. || “-I know what,” she said, | “I’ll take both of them!” || (The Last Chicken);

I’m not. | I’m her mother. || (Boy or Girl).

При цьому емоційний потенціал “коди” анекдотів, що упродовж своєї актуалізації залишається дещо нижчим від прагматичного, також досягає максимальних показників (високої зони низького або низької зони середнього рівня) лише у межах “коди” ($K = 80$ – в анекдотах, наближених до загадки, та $K = 96$ – в анекдотах, подібних до казки). Саме переважання прагматичного потенціалу над емоційним і забезпечує реалізацію розважально-виховного функціонального призначення анекдоту.

Узагальнення результатів розгляду динаміки зміни емоційного і прагматичного потенціалів анекдоту свідчить, що під час його актуалізації провідну роль виконує прагматичний потенціал, який постійно зростає в напрямку коди, де він досягає високої зони середнього рівня. Щодо емоційного потенціалу, то він, порівняно з прагматичними, не є настільки показовим і завжди залишається нижчим від прагматичного, досягаючи максимального рівня лише у межах “коди” (високої зони низького або низької зони середнього рівня).

Аудитивний аналіз показав, що інваріантна просодична організація анекдоту сприяє приверненню уваги слухача до ключових елементів тексту,

збуджуючи його уяву та стимулюючи мислення під час декодування його змісту.

Література

1. Калита А. А. Метод комплексної енергетичної оцінки процесу просодичного оформлення мовлення / А. А. Калита, Л. І. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 4 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Вип. 81 (1). – С. 359–365.
2. Калита А. А. Критерий уровня актуализации эмоционально-прагматического потенциала высказывания / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 2 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 105 (1). – С. 476–484.
3. Калита А. А. Энергетическая теория речи: ее сущность, современное состояние и перспективы исследования / А. А. Калита // Когниция, коммуникация, дискурс : [журн.]. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2013. – № 7. – С. 33–53.
4. Тараненко Л.І. Алгоритмічно-фабульна структура тексту англійського анекдоту // Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ [Електронний ресурс] : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (5 березня 2016 р.). – К. : КНЕУ, 2016. – С. 49–53.